

УДК 330.322.4

Л. О. Шпак,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри бухгалтерського обліку АМУ

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ

В статті розкриваються особливості застосування кластерних моделей формування та нарощення туристично-рекреаційного потенціалу регіональних економічних систем з метою регіонального розвитку туристично-рекреаційних комплексів.

In this article features the use of cluster formation models and increase the tourism potential of regional economic systems to the regional development of tourism and recreational facilities.

Ключові слова: регіональний туристично-рекреаційного комплекс, соціально-економічний розвиток регіону, туристичний кластер, туристична інфраструктура, туристичні ресурси.

Keywords: regional tourism and recreation complex, socio-economic development of the region, the tourism cluster, tourism infrastructure, tourism resources.

Постановка проблеми.

Вітчизняний туризм суттєво поступається іншим країнам: у валовому внутрішньому продукті України питома вага туристських послуг знаходиться на рівні 1,5%, що складає 10,2 млрд. дол. В інших країнах аналогічний показник склав: у Франції - 33,5 млрд. дол., Іспанії - 36,7 млрд. дол., в США - 80,7 млрд. дол.

Україна має в розпорядженні широкі можливості для розвитку туризму. Цьому сприяють багаті туристичні ресурси, великий туристичний потенціал. У регіонах виїзний туризм істотно переважає над в'їзним туризмом. Для так званого середнього класу, виходячи з оптимального співвідношення "ціна-якість", нині виїзний туризм став прийнятнішим. У нашій країні причини зростання цін і тарифів у рамках внутрішнього туризму на рівні регіону яскраво виражені.

Для туристично-рекреаційних комплексів України характерні:

- недостатній розвиток туристичної інфраструктури і головним чином, засобів розміщення;
- монопольне положення багатьох засобів пасажирського транспорту, туристських потоків, що забезпечують переміщення і стійке зростання тарифів переважно на послуги авіаційного і залізничного транспорту;
- неефективне використання ресурсного потенціалу, культурно-історичної спадщини регіону;
- вузькопрофільна спрямованість розвитку туристичної галузі, слабкий розвиток альтернативних видів туризму (освітнього, лікувально-рекреаційного, наукового, культурно-пізнавального, ділового, " транзитного" та ін.).

Метою цієї статті є застосування кластерних моделей формування та нарощення туристично-рекреаційного потенціалу регіональних економічних систем з метою регіонального розвитку туристично-рекреаційних комплексів.

Виклад основного матеріалу.

Розглянувши думку ряду авторів, відповідно до якої формування туристського кластера на рівні конкретного регіону є дієвим інструментом рішення проблем розвитку туризму. З одного боку, туристський кластер – це особлива сучасна форма територіальної організації виробництва турпродуктів, а з іншої – система здатна створити інновації в регіоні.

Кластер (англ. cluster скупчення) - сукупність взаємозв'язаних однорідних елементів, об'єднання яких виступає у вигляді самостійної одиниці, якій властиві певні властивості. У соціально-економічних системах кластер є об'єднанням взаємозв'язаних господарюючих суб'єктів, що знаходиться на певній території, на основі галузевих, міжгалузевих інфраструктурних зв'язків.

Основоположниками теорії кластера були А. Маршалл і Б.С. Ястремский, які обґрунтували доцільність формування і функціонування кластерів у рамках промислового виробництва. Галузевий же підхід до застосування кластерів на рівні регіону уперше застосував М. Портер (Гарвардська школа бізнесу).

Світовий досвід розвитку туризму свідчить про те, що кластерний підхід в управлінні туристською діяльністю створює реальні умови для перенесення переважного розвитку виїзного туризму на в'їзний, що у свою чергу, є найважливішим чинником стійкості соціально-економічного розвитку території.

У світі є території, які широко відомі як успішно функціонуючі туристські кластери: розважальна індустрія в Лас-Вегасі і Голлівуді; узбережжя Середземного і Адріатичного морів, Карибського басейну; гірськолижна індустрія Альпійського регіону; Об'єднані Арабські Емірати. [1]

Кластеризація туристської діяльності в Україні - явище нове. Нині в нашій країні є території, в яких є потенційні можливості для формування і розвитку туристських кластерів. Це зокрема, культурно-історичні центри України - Київ, Львів, Одеса; рекреаційні зони на узбережжях Чорного моря; а також територія регіонів Західного регіону. [3]

Виділимо три головні причини територіальної концентрації суб'єктів підприємницького сектора сфери туризму в Україні.

1. Можливість отримувати економічну вигоду в результаті розподілу витрат для забезпечення доступу до регіональних туристських ресурсів в процесі створення, реалізації і використання туристського продукту і функціонування туристських ланцюгів.
2. Територіальна близькість до розміщення специфічних для регіону туристських ресурсів, що створює умови для формування нижчих тарифів на туристські послуги і забезпечення в коротші терміни їх надання.
3. Виникнення особливого інформаційного ресурсу в процесі соціально економічних взаємодій суб'єктів господарювання, зосереджених в одному місці, створення єдиного інформаційного простору в сфері застосування ефективних технологій в галузі, у тому числі соціальних комунікацій, навчання і використання робочої сили в туристській діяльності. [4]

Існує дві причини застосування туристського кластера у рамках досліджуваного регіону. По-перше, туристський кластер являється поняттям мезоекономіки. Його використання пов'язане з проведенням комплексного і глибокого аналізу стану туристської галузі в конкретному регіоні і його прогнозуванні. По-друге, формування кластерів припускає розробку, обґрунтування і реалізацію регіональної стратегії розвитку туризму і суміжних з ним сфер діяльності у рамках загальної концепції соціально-економічного розвитку відповідної території. При цьому передбачається зростання ефективності суб'єктів господарювання цих галузей: підвищення продуктивності праці, інноваційності прибутковості і рентабельності, конкурентоспроможності. Туристський кластер - це глобальне явище, наслідок

загальних процесів глобалізації в суспільстві. Він є групою інтегрованих однотипних і різноякісних суб'єктів господарювання, що знаходяться в одній сфері діяльності або суміжних областях.

Туристський кластер на рівні регіону завжди припускає облік і використання в практичній діяльності міжгалузевих, межсекторальних і міжрегіональних і зв'язків. Для держави як суб'єкта управління регіоном він виконує роль "точки зростання" регіонального туристського ринку. Головна мета туристського кластера - забезпечення формування і функціонування конкурентоздатного регіонального туристського комплексу. Кластеризація туризму супроводжується формуванням взаємодій різних складових кластера: туристських цінностей (об'єктів природної і культурної спадщини); інфраструктурних об'єктів, задіяних обслуговуванням туристів; повчальних центрів, що забезпечують підготовку кадрів; органів управління туризмом; організацій і установ, що здійснюють наукові дослідження і виконують проектні завдання.

Окремі автори процеси кластеризації туризму за кордоном і в нашій країні розглядають у рамках функціонування тільки підприємницького сектора сфери туризму і, більше того, ще у вужчому ключі - діяльності тільки туристських підприємницьких структур. При цьому природа кластерного підходу не відбиває його багатоаспектність, процеси глобалізації, які впливають на кластеризацію територій у всьому світі. У цих процесах найважливішу роль грають інші сектори економіки - громадський, неприбутковий ("третій") і сектор домогосподарств. Туристський кластер - атрибут не лише підприємницької діяльності і по суті він є ініціативним кластером.

Туристський кластер регіону здатний підвищити ефективність діяльності суб'єктів господарювання, що входять до його складу. Для останніх посилюється обмін інформацією і впровадження нововведень, полегшуються питання координації спільних дій, з'являється можливість спільного використання інфраструктурних об'єктів обслуговуючих туристів. Стає реальністю підготовка кадрів у великих освітніх структурах, порівняння господарюючими суб'єктами-конкурентами ефективності діяльності один у одного. На території функціонування туристського кластера виникає можливість створення сприятливих умов для появи нових структур, пов'язаних з трудовими ресурсами тієї, що відповідає, що розташовуються в регіоні кваліфікації, особливих режимів оподаткування і інвестиційної діяльності у рамках господарювання учасників кластера.

Вищесказане зумовлює актуальність дослідження соціально економічної доцільності взаємодії підприємств і організацій, установ у формі кластерів. Тому в сучасних умовах розвитку туризму і економіки регіонів потрібні науково- методичні основи розробки і впровадження економічної системи туристських кластерів, що містять логіко-культурні зв'язки. Економічна система туристського кластера відбита на рис. 1.

Туристські ресурси грають ключову роль в розвитку туризму. Це природні, історичні, соціально-культурні об'єкти туристського показу, а також інші об'єкти, здатні задовольнити духовні потреби туристів, сприяти відновленню і розвитку їх фізичних сил. На основі наявних в регіоні туристських ресурсів соціально-економічні, політико-правові. [2]

На наш погляд, Україна повністю відповідає умовам кластеризації туристської діяльності. У регіонах України яскраво виражені національний колорит і українська гостинність, збереглися історичне середовище, екзотика, місцеві традиції і самобутність народу, що населяє цю територію.

Проте, на нашу думку, стримуючими чинниками формування туристського кластера в регіоні являються: слабкий розвиток необхідної інфраструктури, відсутність виразного брендингу і міжнародного маркетингу туристських послуг, низький рівень сервісних послуг, що не відповідає світовим стандартам.

Виробниками і продавцями туристських продуктів є туристські фірми, які взаємодіють з постачальниками спеціалізованих туристських послуг (по суті - господарюючими суб'єктами соціальної сфери, соціальні послуги, що роблять

туристам, передбачені відповідним турпакедом). Не останню роль в туристичному (туристично-рекреаційному) кластері грає ринкова інфраструктура, а також загальні фактори розвитку регіону - природно-кліматичні, культурно-історичні, соціально-економічні, політико-правові.

Рис. 1. Економічна система побудови туристичного кластера

За останні роки в ряду доцільності створенні особливі форми кластерів в туризмі - тематичні туристичні кластери: культурно-пізнавальні, сільські, спортивні, пригодницькі. Завдяки - тематичним майстрам турист отримують враження і досвід. З економічної точки зору тематичні кластери створюють сприятливе середовище для вибудовування в них ланцюжків доданої вартості і систем накопичення вартості. Кожен регіон України свідчить про те, що є істотні зміни у напрямі кластеризації туризму.

Процес формування туристичного кластера розпочинається з появи ініціатив різних суб'єктів - представників державних управлінських структур, бізнес-структур, місцевого співтовариства. Він припускає створення компанії, що управляє, розробки стратегічного плану розвитку туризму на території, здійснення поточного управління, проведення моніторингу, подальшого саморозвитку на принципах самоврядування. Компанія, що управляє - самостійна юридична особа, діяльність якої ґрунтована на принципах державно-приватного партнерства.

У компанії, що управляє, працюють представники різних учасників туристського кластера - адміністрації, підприємницького і "третього" сектора.

Кластерна організація туристської сфери економіки має явні переваги: вона "працює" на систему інтересів учасників кластера, і створює сприятливі умови для стійкого соціально-економічного розвитку території. [3]

Розвиток підприємницького сектора регіонального туристично-рекреаційного комплексу залежить від його взаємодії з громадським сектором. Йдеться про ефективну взаємодію влади і бізнесу в туристично-рекреаційній сфері на відповідній території. Фахівцями доведено, що вона створює сприятливі умови для формування позитивного іміджу туристичної дестинації і всього регіону, зростання соціально-економічної конкурентоспроможності регіону в зовнішньому середовищі; більш активної участі території в комплексних міжнародних, федеральних і регіональних програмах, розширення можливостей використання власних ресурсів за межами регіону, залучення в регіоні державних і приватних замовлень.

Ефективність державного управління туристично-рекреаційним комплексом дестинації безпосередньо залежить від ресурсної бази громадського сектору відповідної території, яка містить в собі сукупність наявних і використовуваних ресурсів держави: адміністративно-правових, фінансових, матеріальних, інтелектуальних та інформаційних.

Адміністрація відповідного регіону є виробником соціально-політичних послуг. Ці послуги в процесі ведення державно-приватного партнерства побічно стимулюють виробництво соціально-економічних послуг, що споживаються бізнесом.

Специфіка туристично-рекреаційних ресурсів України та особливості інституційного середовища визначають вибір методів взаємодії на території громадського та підприємницького секторів економіки.

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

У сучасних умовах розвитку туризму і економіки регіонів потрібні науково-методичні основи розробки і впровадження моделей туристичних кластерів, які містять логіко-структурні зв'язки. Враховуючи в статті побудована і обґрунтована модель туристичного кластера.

Розвиток підприємницького сектора регіонального туристично-рекреаційного комплексу багато в чому залежить від його взаємодії з громадським сектором: ефективної взаємодії влади і бізнесу в туристично-рекреаційній сфері на відповідній території. Відповідно можливо зробити висновок про те, що форми і методи взаємодії районних адміністрацій міста і що знаходяться в районі підприємницьких і недержавних некомерційних структур багато в чому залежать від стадії життєвого циклу останніх.

Список використаних джерел

1. Азов Г. Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г. Л. Азов, А. П. Челенков. – М.: ОАО «Типография «НОВОСТИ», 2000. – 256 с
2. Андреева Г. П. Проблемы змістовного наповнення понятійного апарату інноваційної діяльності / Г. П. Андреева // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – 2008. – Випуск 237: В 6 т. – Т. II. – Дніпропетровськ : ДНУ. – С. 448-457.
3. Брижань І. А. Вплив кластерних об'єднань на розвиток підприємств і регіонів / І. А. Брижань, І. М. Савицька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011, С. 189-194.
4. Коваль П. Ф. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств сільського туризму / П. Ф. Коваль, Г. П. Андреева // Вісник ДІТБ серія „Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері)”. – 2008. – 12. – С. 199-204

Стаття надійшла до редакції 12.11.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"